

Спеціалізованій вченій раді Д 55.051.01  
Сумського державного університету

## **ВІДГУК**

### **офіційного опонента**

докторки економічних наук, професорки

Гарафонові Ольги Іванівни,

на дисертаційну роботу Коробець Олени Михайлівни на тему: «Організаційно-економічні засади управління екологічними ризиками підприємства», яку подано до захисту у спеціалізованій вченій раді Д 55.051.01 у Сумському державному університеті на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

### **1. Актуальність теми дослідження.**

Впровадження індикативних цілей сталого розвитку стимулює менеджмент вітчизняних підприємств формувати свій імідж еко-відповідальної компанії, метою діяльності якої є мінімізація екодеструктивного навантаження на навколишнє природне середовище та досягнення прийнятного рівня прибутковості. Вітчизняна практика функціонування підприємства свідчить, що неузгодженість підсистем його управління та відокремленість комплексу інструментів мінімізації його екологічних ризиків унеможливує повноцінне підвищення його прибутковості та конкурентоспроможності. Крім цього, об'єктивний конфлікт економічних та екологічних інтересів стейкхолдерів підприємства потребує відповідних механізмів урахування сили їх впливу на еко-відповідальну діяльність підприємства при формуванні системи управління екологічними ризиками. Все це обумовлює необхідність поглиблення теоретико-методичного підґрунтя формування системи управління екологічними ризиками підприємства в контексті забезпечення його конкурентоспроможності. З огляду на все вище зазначене, дисертація Коробець О. М. є актуальною, а також має важливе теоретичне та практичне значення.





## ***2. Ступінь обґрунтованості та достовірності положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.***

Наукові положення, які задекларовані в дисертації є аргументованими та обґрунтованими, про що свідчить структурна побудова та зміст роботи, опубліковані Коробець О. М. наукові праці, автореферат та перелік опрацьованої літератури. Обґрунтування основних наукових положень, висновків та рекомендацій засновано на результатах систематизації та узагальнення дисертанткою фундаментальних положень економічної теорії, економіки підприємства, економіки природокористування, теорії управління, економіко-математичного моделювання, результатів досліджень вітчизняних та зарубіжних учених із питань управління екологічними ризиками на підприємстві.

У роботі дисертанткою використано нормативно-правові та законодавчі документи України, статистичні та аналітичні звіти Державної служби статистики України, Світового банку, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Агентства розвитку інфраструктури фондового ринку України, міжнародних агенцій Nielsen, Marsh, Munich Re, первинну документацію та інформацію з офіційних інтернет-ресурсів підприємств, наукові публікації вітчизняних та зарубіжних учених.

Отримані наукові результати дисертаційної роботи засновані на таких загальноновизнаних та сучасних методах дослідження, як: логічне узагальнення; економіко-математичне та структурне моделювання; аналіз стійкості динамічних систем. Бібліометричний та трендовий аналізи еволюції теорії управління екологічними ризиками здійснено з використанням програмного пакету VOSViewer v.1.6.10 та інструментарію Google Trends. Авторкою використано програмні продукти Stata 14/SE та EViews для емпіричних розрахунків.

На увагу заслуговує використання у роботі інтегрованого підходу при вирішенні поставлених завдань щодо поглиблення науково-методичного підґрунтя функціонування системи управління екологічними ризиками на підприємстві у контексті забезпечення його конкурентоспроможності.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи підтверджується публікацією основних результатів дослідження у наукових фахових виданнях України, оприлюдненням їх на вітчизняних та міжнародних науково-практичних конференціях.

Дисертаційна робота узгоджується з темами наукових досліджень Сумського державного університету, зокрема: «Фундаментальні основи формування екологічно орієнтованих механізмів реалізації соціально-економічного потенціалу в умовах інформаційного суспільства» (№ д/р 0111U002149) до звіту за якою увійшли пропозиції щодо основних компонент системи управління екологічними ризиками на підприємстві; «Фундаментальні засади управління екологічно спрямованою дематеріалізацією соціально-економічних систем» (№ д/р 0112U006839) – щодо впливу екологічних ризиків



підприємства на ефективність його функціонування; «Моделювання трансферу екоінновацій в системі «підприємство – регіон – держава»: вплив на економічне зростання та безпеку України» (№ д/р 0119U100364) – щодо вибору типу процесу управління екологічними ризиками на підприємстві; «Фундаментальні основи соціально-економічної мотивації інноваційного розвитку регіону» (№ д/р 0109U007782) – щодо результатів оцінювання ефективності системи управління екологічними ризиками на підприємствах регіону; «Моделювання механізмів мінімізації розривів енергоефективності в контексті Цілей сталого розвитку: комунікативна мережа взаємодії стейкхолдерів» (№ д/р 0120U102002) – щодо врахування інтересів стейкхолдерів при визначенні ефективності системи управління екологічними ризиками на підприємстві.

### ***3. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження***

Узагальнюючи основні висновки і результати дисертаційної роботи, а також вивчивши особистий внесок дисертантки у вирішення обраного нею науково-прикладного завдання, можна визначити, що суттєвими в науковому і практичному значенні є результати дисертаційної роботи, які містять такі елементи наукової новизни:

1. На увагу заслуговує розвиток теоретико-методичного інструментарію обґрунтування збіжності трендів пошукових інтернет-запитів та публікаційної активності з теорії управління екологічними ризиками, а також дослідження структурно-функціонального середовища формування та розвитку даної теорії залежно від: географічної приналежності науковців, активності їх співцитувань і рівня семантичної тісності застосованого понятійного апарату (стор. 41-56 дисертації). Відмінною рисою розробленого підходу є інтегральне поєднання інструментарію бібілометричного аналізу та Google-аналітики.

2. У роботі авторкою поглиблено концептуальні засади формування системи управління екологічними ризиками на підприємстві (стор. 64-83 дисертації), які на відміну від існуючих узгоджують його підсистеми управління та визначають інструментарій оцінювання і моніторингу ефективності системи управління екологічними ризиками. Це дозволило уточнити та описати цілі, функції, завдання й принципи формування системи управління екологічними ризиками на підприємстві.

3. Авторкою поглиблено типологізацію підходів до оцінювання ефективності процесу управління екологічними ризиками на підприємстві, що дозволило виокремити ймовірно-циклічний, суб'єктивно-аналітичний і системно-динамічний підходи, а також описати їх сутність, переваги та обмеження у застосуванні (стор. 87-103 дисертації). Відмінною рисою запропонованої типологізації є комплексне врахування двох критеріїв: параметр та процедура оцінювання.

4. З метою виявлення та кількісного виміру каталізаторів/інгібіторів зміни рівня ефективності системи управління екологічними ризиками на підприємстві



у роботі розроблено методичний інструментарій інтегрального оцінювання ефективності системи управління екологічними ризиками на підприємстві (стор. 108-120 дисертації). Для вирішення цього завдання запропоновано комплексно враховувати стратегічні та операційні цілі діяльності підприємства, рівень транспарентності його звітності й додержання чинних законодавчих норм у сфері охорони навколишнього природного середовища.

5. У роботі підтверджено гіпотезу про позитивний вплив ефективності системи управління екологічними ризиками підприємства на рівень його прибутковості шляхом використання інструментарію PLS-SEM моделювання з урахуванням рівня інтенсивності впливу стейкхолдерів на екологоорієнтовану діяльність підприємства та його масштаб (стор. 144-158 дисертації).

6. Для обґрунтування вибору типу процесу управління екологічними ризиками підприємства (евентуального, таргетованого та інтенсивного) у роботі розвинуто методичний інструментарій оцінювання запасу міцності системи управління його екологічними ризиками (стор. 159-175 дисертації). Розроблений інструментарій відрізняється від існуючих комплексним врахуванням базових положень теорії невизначеності, граничних значень діапазону змін компонент системи управління екологічними ризиками підприємства та критерію Гурвіца.

#### ***4. Теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи***

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає у виявленні трендів еволюції розвитку теорії управління екологічними ризиками, удосконаленні теоретичних засади формування системи управління екологічними ризиками на підприємстві, поглибленні типологізації підходів та методичного інструментарію її оцінювання, обґрунтуванні її впливу на рівень прибутковості підприємства, розвитку методичного інструментарію оцінювання запасу міцності системи управління екологічними ризиками підприємства.

Практичне значення запропонованих дисертанткою методичних положень та рекомендацій підтверджується можливістю їх використання у діяльності підприємств, галузевих асоціацій й спілок, органами державної та місцевої влади. Запропоновані рекомендації щодо формування інструментарію підвищення ефективності системи управління екологічними ризиками на підприємстві Сумської області впроваджено в поточну діяльність Департаменту захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації (довідка № 01-20/915 від 22.06.2020 р.); щодо оцінювання ефективності системи управління екологічними ризиками на підприємстві – у діяльність ТОВ «Технохім» (довідка № 348 від 13.04.2020 р.); щодо визначення впливу рівня ефективності системи управління екологічними ризиками на підприємстві на його прибутковість – у діяльність ТОВ «Турбомаш» (довідка № 61 від 05.04.2020 р.); щодо врахування інтересів стейкхолдерів при формуванні системи управління екологічними ризиками на підприємстві – у діяльність Сумського



обласного регіонального відділення Спілки малих, середніх і приватизованих підприємств України (довідка № 9 від 09.09.2020 р.).

Крім того, результати дисертації використано у навчальному процесі Сумського державного університету Сумського державного університету при викладанні навчальних дисциплін «Ризикологія», «Екологічний маркетинг», «Економіка ресурсозбереження» (акт від 18.06.2020 р.).

#### ***5. Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих працях***

Результати вивчення матеріалів дисертації, автореферату та наукових публікацій Коробець О. М. дозволяють зробити висновок, що основні положення дисертаційної роботи достатньо повно висвітлені в опублікованих за темою дисертації 22 наукових працях, загальним обсягом 8,68 д.а. (особисто авторці належить понад 6,7 д.а.), серед яких: розділи в 3 колективних монографіях, 10 статей у наукових фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз (зокрема, 1 стаття в зарубіжному виданні, 1 стаття у виданні, що індексується базою даних Web of Science), 9 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

В опублікованих наукових працях Коробець О. М. у повній мірі розкрито зміст задекларованих наукових положень. У роботі використано результати наукових досліджень, які були отримані авторкою особисто. Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України.

#### ***6. Зауваження та дискусійні положення***

Визначаючи високий науковий рівень отриманих висновків та пропозицій, слід зазначити окремі зауваження та положення, які мають рекомендаційний характер та є підставою для їх обговорення в дискусійному порядку:

1. У першому розділі дисертанткою поглиблено науково-методичний інструментарій дослідження еволюції теорії управління екологічними ризиками (сторінка 42 дисертації). За результатами бібліометричного аналізу авторкою виокремлено міжнародні дослідницькі мережі вчених (наукові праці яких з питань управління екологічними ризиками підприємства є найбільш цитованими у виданнях, індексованих наукометричною базою даних Scopus) та кластери за рівнем семантичної тісності категоріального апарату. На нашу думку, робота значно виграла якщо б дисертанткою було здійснено аналіз наукових альянсів саме у розрізі виокремлених кластерів за рівнем семантичної тісності категоріального апарату, що підвищило б обґрунтованість отриманих висновків.

2. У рамках поглиблення концептуальних засад формування системи управління екологічними ризиками підприємства (сторінка 82 дисертації), авторкою на одному з етапів її формування запропоновано здійснювати відбір



технологічних, економічних, соціальних та маркетингових інструментів. На нашу думку, робота значно виграла, якщо б дисертанткою було більш детально описано специфіку використання визначених інструментів виходячи із отриманих емпіричних розрахунків інтегрального оцінювання ефективності системи управління екологічними ризиками підприємства, а також сили її впливу на його прибутковість.

3. У другому розділі дисертаційної роботи авторкою розвинуто методичний інструментарій та представлено результати інтегрального оцінювання ефективності системи управління екологічними ризиками вітчизняних підприємств (сторінка 122-138 дисертації). На основі емпіричних розрахунків зроблено висновок, що для підприємств ПрАТ «Запоріжжкокс», ПрАТ «Дніпроспецсталь», ПАТ «Дніпровський металургійний комбінат», ПрАТ «Нікопольський завод феросплавів» значення цього індексу знаходилось у межах низького та середнього рівнів. На нашу думку, авторці доцільно було більш детально проаналізувати причини зниження даного індексу для досліджуваних підприємств, а також враховуючі емпіричні розрахунки запропонувати релевантні механізми та інструменти підвищення його значення.

4. Авторкою досить ґрунтовно проведено аналіз можливих типів процесів управління екологічними ризиками на підприємстві з урахуванням рівня інтегрального індексу ефективності системи управління екологічними ризиками та запасу її міцності, що дозволяє підвищити емпіричну обґрунтованість відбору рішень щодо екоорієнтованого розвитку підприємства (стор. 13 автореферату та 176-194 дисертації). У той же час, у роботі не обґрунтовується економічний інструментарій досягнення такого цілепокладання.

5. На нашу думку, авторці при визначенні впливу ефективності системи управління екологічними ризиками на підприємстві на рівень його прибутковості (стор. 146-159 дисертації) доцільно було б приділити увагу синергетичним ефектам, що виникають при її імплементації у практичну діяльність підприємств, а також можливим ефектам трансформації взаємодії з його стейкхолдерами (конкуренти, постачальники, споживачі, посередники, акціонери тощо).

6. У роботі доцільно було б здійснити аналіз використання стандартів та рекомендацій Європейського Союзу щодо впровадження системи управління екологічними ризиками на підприємствах та напрямів підвищення її ефективності, оскільки відкриття Європейського ринку у рамках угоди про Всеохоплюючу зону вільної торгівлі між Україною та ЄС передбачає необхідність впровадження відповідних стандартів та директив у діяльність вітчизняних підприємств (стор. 76-78, 108-109, 177 дисертації).

Однак, у цілому, слід зазначити, що наведені дискусійні моменти і висловлені зауваження не носять принципового характеру і не знижують загальної позитивної оцінки рівня виконання дисертаційної роботи Коробець О. М.



## 7. Загальний висновок та її відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота Коробець Олени Михайлівни на тему «Організаційно-економічні засади управління екологічними ризиками підприємства» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею. Положення дисертаційної роботи містять наукову новизну та мають практичну цінність. У роботі на підставі проведених досліджень отримано результати, які є суттєвим авторським внеском у вирішення науково-прикладної задачі, що виявляється в розвитку науково-методичного підґрунтя функціонування системи управління екологічними ризиками підприємства в контексті забезпечення його конкурентоспроможності.

Дисертаційна робота відповідає вимогам, що встановлені до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Автореферат достатньою мірою висвітлює основні наукові і практичні положення дисертаційної роботи і не містить інформації, не розглянутої у роботі. Основні положення дисертації доповідались на науково-практичних конференціях, опубліковані у наукових фахових виданнях, у т.ч. включених до міжнародних наукометричних баз.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що дисертація та автореферат в цілому відповідають вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами та доповненнями). Наведені у відгуку критичні зауваження не носять принципового характеру і не впливають на загальну високу оцінку дисертації.

Загалом дисертація на тему «Організаційно-економічні засади управління екологічними ризиками підприємства» заслуговує на позитивну оцінку, а її авторка, Коробець Олена Михайлівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, професор,  
професорка кафедри менеджменту  
ДВНЗ «Київський національний економічний  
університет імені Вадима Гетьмана»

О. І. Гарафонова

